

UDK 159.922 159.942	Godišnjak za psihologiju, vol7, No 9., 2011, pp.	ISSN 1451-5407
------------------------	---	----------------

Ivana Pedović
 Departman za psihologiju,
 Filozofski fakultet,
 Univerzitet u Nišu

AFEKTIVNA VEZANOST I SOCIJALNA SAMOEFIKASNOST

Apstrakt

Prema teoriji afektivnog vezivanja, u ranom detinjstvu, između deteta i roditelja se uspostavljaju specifične afektivne veze. Na osnovu kvaliteta ovih veza, dete formira tzv. unutrašnji radni model, odnosno sliku o sebi i sliku o drugima. Radni model, perzistira kroz čitav život osobe, oblikujući delimično i kvalitet odraslih veza. Pod socijalnom samoeфикасношću podrazumeva se lično verovanje koliko ćemo uspešno izvesti neki zadatak ili ponašanje povezano sa socijalnim situacijama. Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi da li i na koji način postoji povezanost između skora na dimenzijama izbegavanja i anksioznosti u okviru partnerske, prijateljske i porodične afektivne vezanosti sa opaženom socijalnom samoeфикасношću kao i utvrditi da li postoje statistički značajne razlike u izraženosti opažene socijalne samoeфикасности u zavisnosti od obrasca afektivne partnerske, porodične i prijateljske afektivne vezanosti. Izbegavanje i anksioznost u okviru partnerske, prijateljske i porodične afektivne vezanosti su operacionalizovani preko skora na subskalama „izbegavanje“ i „anksioznost“ kraćih modifikovanih verzija Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama (1998): Upitnika za procenjivanje porodične afektivne vezanosti, Upitnika za procenjivanje prijateljske afektivne vezanosti i Upitnika za procenjivanje partnerske afektivne vezanosti (Kamenov i Jelić 2003, validacija na srpskom uzorku Hedrih i Pedović, 2009). Socijalna samoeфикасноst je operacionalizovana preko skora na Skali opažene socijalne samoeфикасности – PSSE (Smith i Betz, 2000). Uzorak je bio prigodan i činilo ga je 304 ispitanika, od toga 83 (27,3 %) muškaraca i 221 (72,7%) žena, starosti od 16 do 34 godine (prosečne starosti 22,4 godine) Računati su Spearmanovi koeficijenti korelacije na celom uzorku i dobijeni rezultati pokazuju da postoje niske ali statistički

značajne negativne korelacije između opažene socijalne samoefikasnosti i skorova na dimenzijama i izbegavanja i anksioznosti u okviru modela prijateljske, porodične i partnerske afektivne vezanosti. Rezultati takođe pokazuju da postoji statistički značajna razlika u opaženoj socijalnoj samoefikasnosti među ispitanicima različitih obrazaca afektivne vezanosti.

Ključne reči: *anksioznost i izbegavanje, obrasci afektivne vezanosti, socijalna samoefikasnost*

Uvod

Teorija afektivne vezanosti je predložena kao koristan okvir za razumevanje razvoja zdravog selfa (Lopez i Brennan, 2000) i etiologije interpersonalnih problema (Mallinckrodt, 2001).

Bowlby (1973) pretpostavlja da se dete od kraja svoje prve godine i tokom druge i treće godine počinje baviti konstruisanjem radnih modela o tome kako bi fizički svet oko njega, njegova majka i druge važne osobe mogli da se ponašaju, kako bi ono samo moglo da se ponaša i kako oni uzajamno reaguju. Modeli o sebi i drugima grade se na osnovu iskustva sa subjektima vezanosti. Model o sebi može biti pozitivan (osoba sebe vidi kao nekog vrednog pažnje i ljubavi) ili negativan (osoba misli da ne zavedjuje ljubav). Isto tako i model o drugima može biti pozitivan (osoba vidi druge kao dostupne i brižne) ili negativan (vidi druge kao nepouzdanе ili odbijajuće). Unutrašnji model stečen u ranom detinjstvu, deo je naše emocionalnosti i kao takav potencijalno utiče na sva buduća ponašanja, očekivanja, osećanja, pa i razočaranja (Bowlby, 1973). "Poverenje u dostupnost i podršku osobe za koju smo vezani, prema teoriji afektivnog vezivanja, predstavlja značajan uslov sigurnog funkcionisanja u toku čitavog životnog veka osobe," (Bowlby, 1969 prema Stefanović - Stanojević, 2005). Radni model afektivnog vezivanja, kao najistaknutije svojstvo afektivnog vezivanja odraslih se zasniva na sećanjima na rana iskustva (pre svega, iskustva sigurnosti i načina odgovaranja na potrebe jedinke) odnosa sa figurama afektivnog vezivanja (roditeljima/negotateljima). Ta sećanja su osnov modela afektivnih vezivanja u odraslom dobu. Model sadrži ne samo očekivanja u pogledu sigurnosti odnosa i responzivnosti značajne druge osobe (figure afektivnog vezivanja u odrasloj dobi), već i predispozicije za određene afektivne odgovore i ponašanja jedinke prema značajnoj drugoj osobi. Šeme koje konstituišu radni model afektivnog vezivanja vremenom se pretvaraju u unutrašnje psihološke strukture koje pretežno deluju izvan svesnog okvira (Polovina, 2005) West i Sheldon-

Kellerova(1994) definišu radni model afektivnog vezivanja kao specifičnu vrstu šeme, ali naglašavaju da ona uključuje i kodira i afektivne i kognitivneinformacije. Ova šema može se shvatiti kao mehanizam koji posreduje razvoj najvećeg broja komponenti afektivnog vezivanja i obezbeđuje kontinuitet afektivnog ponašanja kroz ceo život. Tako, iz naših ranih iskustava učimo ne samo šta da očekujemo od sebe i drugih, već najverovatnije učimo i afektivne posledice iz interakcija sa primarnim figurama afektivnog vezivanja kao i repertoar ponašanja koja se potrebna da bismo održali ili ponovo uspostavili osećanje sigurnosti (West,Sheldon-Keller, 1994). Dakle radni model afektivnogvezivanja je pretpostavljena, unutrašnja, afektima regulisana memorijska struktura koja, preko modela sebe u odnosu sa drugima, obezbeđuje rad na postavljenom cilju (ostvariti sigurnost preko bliskosti), prevodeći opažanja i neposredna iskustva u znanja i lična pravila o ponašanju u relacijama afektivne vezanosti (Polovina, 2005). Iako su u detinjstvu roditelji, uglavnom glavni objekti afektivne vezanosti, tokom adolescencije hijerarhija objekata vezanosti se menja- mladi ljudi postaju više orijentisani ka svojim vršnjacima (Kamenov, 2007). Iako roditelji ne prestaju da budu objekti afektivne vezanosti u tim godinama, a ni kasnije u životu, veruje se da oni postepeno postaju „objekti afektivne vezanosti u rezervi“. Tokom odraslog doba ljudi se vezuju za svoje prijatelje i partnere ili bilo koje druge osobe sa kojima mogu biti u dužoj emocionalnoj vezi, bez obzira na kvalitet te veze (Kamenov,2007).

U pokušaju da integriše i organizuje empirijski rad u oblasti afektivnog vezivanja odraslih, Kim Bartholomew (1990) je formulisala četvorokategorijalni model vezanosti adolescenata i odraslih. Model se oslanja na Bowlbyjeve teorijske pretpostavke o tome da postoje dva tipa unutrašnjih radnih modela vezanosti - **model sebe i model drugog**, i da svaki od tih modela može da se predstavi kao pozitivan ili negativan.. Faktorskom analizom ona je identifikovala dve dimenzije koje su u osnovi ovih modela:dimenzija odbacivanja (model drugog) i dimenzija anksioznosti (model sebe). Dimenzija odbacivanja predstavlja sposobnost, odnosno nesposobnost za bliskost.Ovo je dimenzija koja na jednom poluima prihvatanje, a na drugom odbacivanje bliskosti i koja predstavlja unutrašnji radni model drugih. Dimenzija anksioznosti se odnosi na brigu zbog ljubavi, brigu zbog mogućeg ostavljanja i potrebu za prevelikom bliskošću. Ova dimenzija na jednompolu ima nisku, a na drugom visoku anksioznost i predstavnik je unutrašnjeg radnog modela sebe. Ukrštanjem dobijenih

dimenzija i modela, dobijaju se četiri glavna stila vezanosti: sigurni, preokupirani, povlačeći i bojažljivi stil.

Brennan, Clark i Shaver(1998; prema Bretherton i Munholland,1999)su identifikovali dve bipolarne dimenzije: **sigurnost-anksioznost** i **bliskost - izbegavanje**. Dimenzija anksioznosti odnosi se na strah od napuštanja i potrebu za ekstremnom bliskošću. Dimenzija izbegavanja tj. lagodnosti u bliskim odnosima kreće se u rasponu od lakoće zbližavanja s drugima do neugodnog doživljaja pri bliskim odnosima. Rezultati na ove dve dimenzije mogu se kombinovati u iste četiri kategorije afektivne vezanosti koje navodi i Bartholomew. Tako se dobijaju:

Sigurni obrazac partnerske vezanosti koji je određen pozitivnim modelom sebe i pozitivnim modelom drugih (niska anksioznost i nisko izbegavanje). Dobra slika i o sebi i o drugima daje šansu osobama ovog tipa da stvore autentične, otvorene partnerske odnose (Stefanović- Stanojević, 2004). Ovakve osobe se osećaju dobro u intimnim odnosima i spremne su da otvoreno istražuju svoja relacijska iskustva (Cowan, Cohn & Pearson,1996). Kada imaju potrebu (u stresu) otvoreno traže utehu i zaštitu od figure afektivne vezanosti i imaju jasno osećanje njene dostupnosti i doslednosti ponašanja kao i osećaj da su shvaćeni (West,Sheldon-Keller, 1994).

Preokupirani obrazac partnerske vezanosti određen je negativnim modelom sebe i pozitivnim modelom drugih (visoka anksioznost i nisko izbegavanje), te zbog toga osobe ovog tipa polaze sa pozicije sopstvene manje vrednosti u toj merivrednuju relacije da ne mogu da se “odvoje” od tog sadržaja. To su osobe koje negativno gledaju na sebe a pozitivno na druge ljude, oko kojih se puno trude, pokazuju preteranu zavisnosti strahove da će ih izgubiti (Polovina, 2005).Njihove partnerske veze susklone simbioziidramatične (Stefanović-Stanojević, 2005).

Izbegavajući obrazac (povlačeći) partnerske vezanosti karakteriše pozitivni model sebe i negativni model drugog (niska anksioznost i visoko izbegavanje). Pozitivna slika o sebi (uz negativnu sliku drugih) čini da ove osobe vide sebe toliko superiornim da ih to onemogućava u razvijanju kvalitetnih partnerskih odnosa (Stefanović-Stanojević, 2004). Osobe ovog obrasca umanjuju važnost bliskih odnosa, odbacuju intimnost i negiraju svaku vrstu zavisnosti (Cowan,Cohn & Pearson, 1996).

Bojažljivi obrazac partnerske vezanosti definisan je negativnim modelom sebe i negativnim modelom drugog (visoka anksioznost i visoko izbegavanje),zbog toga su osobe sa bojažljivim stilom vezanosti visoko zavisne

od drugih ikroz odnos sa drugima traže potvrdu sopstvene vrednosti. Istovremeno, ove osobe imaju negativna očekivanja od drugih te su sklone izbegavanju bliskosti, da bi izbegle bol zbog potencijalnog gubitka i odbacivanja. Posledično njihove partnerske veze su retke ili haotične.(Stefanović-Stanojević, 2005).

Zbog toga što figure vezanosti kod pojedinaca sa visokom anksioznošću imaju tendenciju da nekonzistentno odgovaraju njegovim potrebama, ti pojedinci mogu biti nesigurni u dostupnost i respozabilnost drugih, iako im je potrebno da drugi njima budu dostupni. Ovo može dovesti do toga da se pojedinac oseća manje pouzdan u svoju sposobnost da se upusti u socijalnu interakciju (Wei, Russel i Zakalik,2005).Nekoliko studija je pokazalo da je sigurna vezanost povezana sa različitim aspektima socijalne kompetentnosti uključujući bolje socijalne veštine (DiTommaso et al.,2003) i socijalnu prilagođenost i samoeфикаsnost (Rice et al., 1994).

Konstrukt **samoeфикаsnosti** predstavio je Bandura 1977. Godine i definisao ga kao procenu sopstvenih sposobnosti organizovanja i izvršavanja akcija potrebnih za ostvarenje određenih vrsta aktivnosti (Bandura, 1995; prema Hermann i Betz 2006). Potrebno je naglasiti da se opažena samoeфикаsnost ne odnosi na sposobnosti već na verovanje o verovatnoći uspeha u različitim uslovima (Bilgin i Akkapulu, 2007). Verovanja o samoeфикаsnosti razvijaju se iz nekoliko izvora od kojih najveći utjecaj imaju **direktno i vikarijsko iskustvo** (Bandura 1995).Nakon što ljudi izvrše neko ponašanje, oni interpretiraju ishode tog ponašanja i na osnovu tog direktnog iskustva procenjuju samoeфикаsnost. Ishodi koji se procenjuju kao uspešni, povećavaju verovanje o samoeфикаsnosti, dok ishodi koji se procenjuju kao neuspešni smanjuju verovanje o samoeфикаsnosti. Shodno ovome Smith i Betz (2002) skup samoprocena samopouzdanja u različitim socijalnim situacijama nazivaju opaženom socijalnom samoeфикаsnošću. Socijalna samoeфикаsnost se odnosi na verovanja pojedinaca o tome da su sposobni za iniciranje socijalnog kontakta i razvijanje novih prijateljstava (Gecas, 1989). Connolly (1989; prema Bilgin i Akkapulu, 2007) piše da socijalna samoeфикаsnost uključuje veštine kao što su socijalna smelost, aktivnost u socijalnoj grupi , prijateljsko ponašanje kao i dobijanje i pružanje pomoći.

Očekuje se da će pojedinci sa visokom anksioznošću, kao posledicu negativnog modela sebe imati niske skorove naopaženoj socijalnoj samoeфикаsnosti . Zbog toga što model sebe kod osoba sa visokim izbegavanjem može biti i pozitivan i negativan,očekuje se da će ovakvi pojedinciimati širi raspon percepcija samoeфикаsnosti. Pošto se veruje da su

ove dve dimenzije dva relativno nezavisna aspekta afektivne vezanosti (Bartolomew, Horowitz, 1991) posebna hipoteza o odnosu visokog izbegavanja i socijalne samoefikasnosti nije postavljena.

Studije su pokazale da su sigurno vezani pojedinci imaju pozitivan model sebe i imaju više afektivnih odnosa koji su okarakterisani kao pozitivni (Simson, 1990) tako da se očekuje da će i njihova opažena socijalna samoefikasnost biti veća. Osobe sa izbegavajućim stilom afektivne vezanosti imaju tendenciju da budu kompulsivno samopouzadane (Wei et al., 2005) tako da se pretpostavlja da će eventualno njihova opažena socijalna samoefikasnost biti veća, bez obzira na to kakav je objektivni kvalitet njihovih odnosa. Preokupirani i bojažljivi obrazac afektivne vezanosti karakteriše negativan model sebe tako da se očekuje da opažena samoefikasnost osoba koje se mogu svrstati u neki od ova dva obrasca bude niža nego kod osoba koje se mogu svrstati u neki od dva prethodno navedena.

Cilj ovog istraživanja bio je utvrditi da li i na koji način postoji povezanost između skora na dimenzijama odbacivanja i anksioznosti u okviru partnerske, prijateljske i porodične afektivne vezanosti sa opaženom socijalnom samoefikasnošću, (i da li postoje razlike u ovim korelacijama na poduzorcima različitog pola), kao i utvrditi da li postoje statistički značajne razlike u izraženosti opažene socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od obrasca afektivne partnerske, porodične i prijateljske vezanosti.

Metod

Uzorak

Uzorak je bio prigodan i činilo ga je 304 ispitanika, od toga 83 (27,3%) muškaraca i 221 (72,7%) žena, starosti od 16 do 34 godine (prosečne starosti 22,4 godine).

Instrumenti i varijable

Izbegavanje i odbacivanje u okviru partnerske, prijateljske i porodične afektivne vezanosti su operacionalizovani preko skora na subskalama „izbegavanje“ i „anksioznost“ kraćih modifikovanih verzija Brennanovog Inventara iskustava u bliskim vezama (1998)

-Upitnik za procenjivanje porodične afektivne vezanosti (Kamenov i Jelić, 2003)

-Upitnik za procenjivanje prijateljske afektivne vezanosti (Kamenov i Jelić,2003)

-Upitnik za procenjivanje partnerske afektivne vezanosti (Kamenov i Jelić,2003)

Validaciju ova tri upitnika na srpskoj populaciji su izvršili Hedrih i Pedovic (2009)

Kombinovanjem skorova na po dve dimenzije u okviru svakog oblika (partnerska, porodična i prijateljska) afektivne vezanostidošlo se do podataka o dominantnom obrascu afektivne vezanosti svakog ispitanika u svakom od ovatri aspekta odnosa

Socijalna samoeфикаsnost je operacionalizovana preko skora na skali:

-Skala opažene socijalne samoeфикаsnosti (The Scale of Perceived Social Self-

Efficacy - PSSE; Smith i Betz, 2000) koja je za potrebe ovog istraživanja prevedena sa engleskog jezika.

Smith i Betz (2002) izveštavaju o Cronbach alpha (α) koeficijentu pouzdanosti od0 .94.

U ovom istraživanjudobijen Cronbach alpha (α) od0.94, a eksplorativnom faktorskom analizom je izdvojen jedan faktor na kojem sve stavke imaju visoka zasićenja i koji objašnjava 41,3% celokupne varijanse.

Postupak

Ispitivanje je bilo anonimno.Radi lakše distribucije upitnika napravljena je web verzija upitnika i ispitivanje je vršeno online.

Rezultati

Prvo je testirana normalnost distribucije varijabli socijalna samoeфикаsnost i izbegavanja i anksoznosti u okviru prijateljske, porodične i partnerske afektivne vezanosti Kolmogorov-Smirnov testom i ti podaci su prikazani u sledećoj tabeli:

AFEKTIVNA VEZANOST I SOCIJALNA SAMOEFIKASNOST

Tabela 1. Ispitivanje normalnosti distribucije varijabli Kolmogorov-Smirnov testom

	prijateljska af. vezanost		porodična af. vezanost		partnerska af. vezanost		Socijalna samoefikasnost
	<i>izbega vanje</i>	<i>anksioznost</i>	<i>izbegavanje</i>	<i>anksioznost</i>	<i>izbegavanje</i>	<i>anksioznost</i>	
<i>N</i>	304	304	304	304	304	304	304
<i>Kolmogorov-Smirnov Z</i>	2,4329	1,6660	1,836	1,8403	1,796	1,0634	0,783
<i>Sig.</i>	<u>0,000</u>	<u>0,008</u>	<u>0,002</u>	<u>0,002</u>	<u>0,003</u>	<u>0,208</u>	0,572

Iz dobijenih rezultata se vidi da se distribucija svih varijabli sem varijable socijalna samoefikasnost ($p=0,572$) statistički značajno razlikuje od normalne ($p<0,01$) i stoga će se u daljoj analizi relacija ovih varijabli koristiti neparametrijski postupci.

Računat je Spearmanov koeficijent korelacije na celom uzorku i dobijeni su sledeći rezultati (tabela 2):

Tabela 2. Korelacije između dimenzija izbegavanje i anksioznost kod prijateljske, porodične i partnerske afektivne vezanosti i socijalne samoefikasnosti

	korelacija	prijateljska af. vezanost		porodična af. vezanost		partnerska af. vezanost	
		izbegavanje	anksioznost	izbegavanje	anksioznost	izbegavanje	anksioznost
Socijalna samoefikasnost	Koeficijent korelacije	-,134	-,379	-,308	-,277	-,275	-,322
	Sig.	0,019	0,000	0,000	0,000	,000	,000
	N	304	304	304	304	304	304

Dobijeni rezultati pokazuju da postoje niske ali statistički značajne negativne korelacije između opažene socijalne samoefikasnosti i visokih skorova na dimenzijama i izbegavanja i anksioznosti u okviru modela prijateljske, porodične i partnerske afektivne vezanosti.

Sledeći korak je bilo ispitivanje ovih relacija na poduzorcima ispitanika muškog i ženskog pola. (tabela 3.)

AFEKTIVNA VEZANOST I SOCIJALNA SAMOEFIKASNOST

Tabela 3. Korelacije između dimenzija izbegavanje i anksioznost kod prijateljske, porodične i partnerske afektivne vzanosti i socijalne samoefikasnosti na poduzorku ispitanika muškog pola

	korelacija	prijateljska af. vezanost		porodična af. vezanost		partnerska af. vezanost	
		izbega vanje	anksioznost	izbega vanje	anksioznost	izbega vanje	anksioznost
Socijalna samoefikasnost	Koeficijent korelacije	-0,023	-0,333	-0,378	-0,274	-0,246	-0,296
	Sig.	0,835	0,002	0,000	0,012	0,025	0,006
	N	83	83	83	83	83	83

Na poduzorku ispitanika muškog pola su dobijene su statistički značajne negativne korelacije između opažene socijalne samoefikasnosti i dimenzija izbegavanje i anksioznost u okviru modela porodične i partnerske afektivne vezanosti. U okviru modela prijateljske afektivne vezanosti dobijena je statistički značajna korelacija opažene socijalne samoefikasnosti sa dimenzijom anksioznosti dok korelacija između opažene socijalne samoefikasnosti i dimenzije izbegavanja nije statistički značajna.

Tabela 4. Korelacije između dimenzija izbegavanje i anksioznost kod prijateljske, porodične i partnerske afektivne vezanosti i socijalne samoefikasnosti na poduzorku ispitanika ženskog pola

korelacija	prijateljska af. vezanost		porodična af. vezanost		partnerska af. vezanost	
	izbegavanje	anksioznost	izbegavanje	anksioznost	izbegavanje	anksioznost
Koeficijent korelacije	-0,181	-0,374	-0,304	-0,236	-0,305	-0,321
Sig.	0,007	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
N	221	221	221	221	221	221

Na poduzorku ispitanika ženskog pola postoje niske, ali statistički značajne negativne korelacije između opažene socijalne samoefikasnosti i visokih skorova na dimenzijama i izbegavanja i anksioznosti u okviru svih modela (prijateljske, porodične i partnerske) afektivne vezanosti.

Pre ispitivanja statističke značajnosti razlika u izraženosti opažene socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od obrasca afektivne partnerske, porodične i prijateljske vezanosti Shapiro-Wilkovim testom je ispitana normalnost distribucija varijable socijalna samoefikasnost na poduzorcima po kategorijama (obrasca afektivne vezanosti) varijabli afektivne vezanosti za prijatelje, porodicu i partnera kao i na poduzorcima po polu. Rezultati su prikazani u sledećim tabelama:

AFEKTIVNA VEZANOST I SOCIJALNA SAMOEFIKASNOST

Tabela 5. Ispitivanje normalnosti distribucije varijable socijalna samoefikasnost na poduzorcima po kategorijama varijable prijateljska afektivna vezanost Shapiro-Wilkovim testom

	prijateljska af.vezanost	Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.
socijalna samoefikasnost *	Sigurni obrazac	0,983728	205	0,019
	Preokupirani obrazac	0,980862	58	0,489
	Izbegavajući obrazac	0,960884	24	0,456
	Bojažljivi obrazac	0,937611	17	0,291

Prikazani rezultati pokazuju da se distribucija varijable socijalna samoefikasnost statistički značano razlikuje od normalne samo na poduzorku ispitanika sigurnog obrasca ($p = 0,019$) prijateljske afektivne vezanosti

Tabela 6. Ispitivanje normalnosti distribucije varijable socijalna samoefikasnost na poduzorcima po kategorijama varijable porodična afektivna vezanost Shapiro-Wilkovim testom

	porodična af.vezanost	Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.
socijalna samoefikasnost *	Sigurni obrazac	0,98109	198	0,009
	Preokupirani obrazac	0,893401	21	0,026
	Izbegavajući obrazac	0,974953	75	0,143
	Bojažljivi obrazac	0,925545	10	0,406

Prikazani rezultati pokazuju da se distribucija varijable socijalna samoefikasnost statistički značano razlikuje od normalne na poduzorcima ispitanika sigurnog obrasca ($p = 0,019$) i preokupiranog obrasca ($p = 0,026$) porodične afektivne vezanosti dok se na preostale dve kategorije ne razlikuje statistički značajno.

Tabela 7. Ispitivanje normalnosti distribucije varijable socijalna samoefikasnost na poduzorcima po kategorijama varijable partnerska afektivna vezanost Shapiro-Wilkovim testom

	partnerska af.vezanost	Shapiro-Wilk		
		Statistic	df	Sig.
socijalna samoefikasnost *	Sigurni obrazac	0,955553	188	0,000
	Preokupirani obrazac	0,98226	55	0,590
	Izbegavajući obrazac	0,977865	32	0,736
	Bojažljivi obrazac	0,951503	29	0,200

Prikazani rezultati pokazuju da se distribucija varijable socijalna samoefikasnost statistički značano razlikuje od normalne samo na poduzorkuispitanika sigurnog obrasca ($p = 0,000$) partnerske afektivne vezanosti

Uzimajući u obzir sve gore navedene rezultate, kako postoji nekoliko kategorija varijabli afektivne prijateljske, porodične i partnerske vezanosti na kojima se distribucija varijable socijalna samoefikasnost statistički značajno razlikuje od normalne u daljoj analizi ovih podataka će se koristiti neparametrijske tehnike.

Statistička značajnost razlika je ispitivana Kruskal Wallisovim testom za nezavisne uzorke. Prvo je ispitivana značajnost razlika u visini opažene socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od obrasca prijateljske afektivne vezanosti (tabela 9)

Tabela 9. Značajnost razlika u visini opažene socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od obrasca prijateljske afektivne vezanosti

	prijateljska af. Vezanost	N	Prosečan rang
socijalna samoefikasnost	Sigurni obrazac	205	170,01
	Preokupiraniobrazac	58	111
	Izbegavajući obrazac	24	114,87
	Bojažljivi obrazac	17	136,02
	Total	304	

Razlike u prosečnim rangovima su značajne na nivou **0,000**

Dobijeni rezultati pokazuju da postoji statistički značajna razlika u visini opažene socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od obrasca prijateljske afektivne vezanosti

U-testom za nezavisne uzorke je utvrđivana statistička značajnost razlika vrednosti opažene socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od stila prijateljske afektivne vezanosti i dobijeno je da postoje statistički značajne razlike u izraženosti opažene socijalne samoefikasnosti između ispitanika sigurnog i ispitanika preokupiranog i izbegavajućeg obrasca i to u korist ispitanika sigurnog obrasca. Poređenjem ispitanika drugih obrazaca afektivne vezanosti statistički značajne razlike u opaženoj socijalnoj samoefikasnosti nisu dobijene čak ni između ispitanika sigurnog i bojažljivog stila kako je bilo očekivano.

Nakon ovoga je ispitivana značajnost razlika u opaženoj socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od obrasca porodične afektivne vezanosti i (tabela 10.)

Tabela 10. Značajnost razlika u visini opažene socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od obrasca prijateljske afektivne vezanosti

	porodična af. vezanost	<i>N</i>	<i>Prosečan rang</i>
socijalna samoefikasnost	Sigurni obrazac	198	168,25
	Okupirani obrazac	21	117,93
	Izbegavajući obrazac	75	126,74
	Bojažljivi obrazac	10	106,4
	Total	304	

Razlike u prosečnim rangovima su značajne na nivou 0,000

Postoji statistički značajna razlika u visini opažene socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od obrasca porodične afektivne vezanosti.

U-testom za nezavisne uzorke je utvrđivana statistička značajnost razlika vrednosti opažene socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od stila porodične afektivne vezanosti i dobijeno je da postoje statistički značajne razlike u izraženosti opažene socijalne samoefikasnosti između ispitanika sigurnog i ispitanika preokupiranog, izbegavajućeg i bojažljivog obrasca i to u korist ispitanika sigurnog obrasca. Poređenjem ispitanika drugih obrazaca afektivne vezanosti nisu dobijene statistički značajne razlike u opaženoj socijalnoj samoefikasnosti.

Značajnost razlika u visini opažene socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od obrasca porodične afektivne vezanosti je predstavljena u tabeli br 11.

Tabela 11. Značajnost razlika u visini opažene socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od obrasca partnerske afektivne vezanosti

	partnerska af. vezanost	<i>N</i>	<i>Prosečan rang</i>
socijalna samoefikasnost	Sigurni obrazac	188	176,25
	Okupirani obrazac	55	128,19
	Izbegavajući obrazac	32	116,81
	Bojažljivi obrazac	29	83,98
	Total	304	

Razlike u prosečnim rangovima su značajne na nivou 0,000

Postoji statistički značajna razlika u visini opažene socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od obrasca partnerske afektivne vezanosti.

U-testom za nezavisne uzorke je utvrđivana statistička značajnost razlika vrednosti opažene socijalne samoefikasnosti u zavisnosti od stila partnerske afektivne vezanosti i dobijeno je da postoje statistički značajne razlike u izraženosti opažene socijalne samoefikasnosti između ispitanika sigurnog i ispitanika preokupiranog, izbegavajućeg i bojažljivog obrasca i to u korist ispitanika sigurnog obrasca. Poređenjem ispitanika drugih obrazaca afektivne vezanosti dobijene su statistički značajne razlike u izraženosti socijalne samoefikasnosti između ispitanika preokupiranog i plašljivog (u korist onih koji pripadaju okupiranom) i između ispitanika odbacujućeg i plašljivog (u korist onih koji pripadaju odbacujućem) obrasca afektivne vezanosti.

Diskusija i zaključak

Dobijeni rezultati pokazuju da postoji statistički značajna negativna povezanost opažene socijalne samoefikasnosti i visokog skora na dimenzijama izbegavanja i anksioznosti. Ovakav nalaz je u skladu sa

početnom pretpostavkom istraživanja da će pojedinci koji imaju pozitivan model sebe (nisku anksioznost) procenjivati sebe kao socijalno samopouzdanije. Ovaj nalaz je u skladu i sa gledištem da visoka anksioznost i visoko izbegavanje doprinose širokom spektru lošeg funkcionisanja u socijalnoj sferi (Mallinckrdot,Wei,2005). Ono što se može primetiti je da su korelacije opažene socijalne samoefikasnosti sa dimenzijama anksioznosti u okviru modelaprijateljske ($p = -0,379$) i partnerske ($p = -0,379$) vezanosti nešto više u odnosu na one sa dimenzijama izbegavanja ($p = -0,134$ kod prijateljske i $p = -0,275$ kod partnerske). Takođe se primećuje da je, nasuprot ovome, u okviru modela porodične afektivne vezanosti korelacija opažene socijalne samoefikasnosti sa dimenzijom izbegavanja nešto viša ($p = -0,308$) od one sa dimenzijom anksioznosti ($p = -0,322$). Moguće je da je za uopšteni doživljaj samopouzdanja u socijalnim relacijama bitniji pozitivan doživljaj (model) sebe u odnosima sa prijateljima i partnerom, a u odnosima sa porodicom doživljaj porodice kao sigurne baze, koja može pružiti podršku (odnosno pozitivan model drugog). Naravno, ovakvu interpretaciju bi trebalo uzeti sa rezervom zbog činjenice da su sve dobijene korelacije, iako statistički značajne, bile niske kao i zbog toga što su navedene razlike među njima bile relativno male. Slični podaci se dobijaju i kada se analiza ponovi na poduzorcima oba pola s tim što, na poduzorku ispitanika muškog pola, u okviru modela prijateljske afektivne vezanosti nije dobijena statistički značajna korelacija između opažene socijalne samoefikasnosti i dimenzije izbegavanja Ova korelacija je i na poduzorku žena bila najniža ($p = -0,181$).

Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna razlika u opaženoj socijalnoj samoefikasnosti među ispitanicima različitih obrazaca afektivne vezanosti. Ispitanici sigurnog obrasca afektivne vezanosti imaju tendenciju da sebe opažajusamopouzdanijim u svoje umeće uspostavljanja i održavanja socijalnih odnosa od onih koji pripadaju preokupiranom, izbegavajućem ili bojažljivom stilu,kada su u pitanju partnerska i porodična afektivna vezanost. Ovoje u saglasnosti sa očekivanjima sa kojima se krenulo u ovo istraživanje. Kada je u pitanju prijateljska afektivna vezanost ispitanici koji pripadaju sigurnom obrascu afektivne vezanosti postižu više skorove na skali opažene socijalne samoefikasnosti od onih koji pripadaju okupiranom i izbegavajućem obrascu afektivne vezanosti, a neočekivan je nalaz ovog istraživanja je nepostojanje statistički značajne razlike u visini opažene socijalne samoefikasnosti između ispitanika sigurnog i isitanika bojažljivog obrascaprijateljske afektivne vezanosti. Objašnjenje koje se

nameće polazi od pitanja validnosti samog “kategorijalnog” pristupa afektivnoj vezanosti naspram dimenzionalnog. Naime obrascivezanosti koji se dobijaju kombinovanjem dimenzija su krute kategorije, kako su razlike u skorovima na dimenzijama koje tvore određeni stil srazmerno male opravdano je ovo svrstavanje u kategorije (odnosno obrasce) afektivne vezanosti uzeti sa određenom dozom rezerve, pa stoga i njihovo poređenje.

Pored već navedenih dobijene su statistički značajne razlike uopaženoj socijalnoj samoefikasnosti između ispitanika koji pripadaju preokupiranom i bojažljivom stilu (u korist onih koji pripadaju preokupiranom), što govori u prilog tome da opažanje drugih kao dobrih odnosno njihov pozitivan model može uticati na doživljaj sopstvene socijalne samoefikasnosti.

Takođe su dobijene i statistički značajne razlike uopaženoj socijalnoj samoefikasnosti između ispitanika koji pripadaju izbegavajućem bojažljivom stilu (u korist onih koji pripadaju izbegavajućem) što je u skladu sa očekivanjima ovog istraživanja da će osobe koje imaju pozitivan model sebe imati i veći skor na skali opažene samoefikasnosti.

Rezultati istraživanja pokazuju da osobe sa visokom anksioznošću i izbegavanjem u bliskim odnosima generalno imaju tendenciju da se osećaju manje samopouzdanim u interpersonalnim odnosima. Takođe su donekle potvrđene i hipoteze o specifičnim povezanostima obrazaca afektivne vezanosti doživljaja socijalne samoefikasnosti. Dalja istraživanja bi mogla ići u pravcu uzimanja u obzir starosnih, polnih i određenih situacionih razlika pri razmatranju ove problematike.

Ovo istraživanje nije bacilo mnogo svetla na to kako se pojedincevi visokiskorovi na skalama izbegavanja i odbacivanja mogu promeniti i time se poboljšati njegov doživljaj samopouzdanja u socijalnim relacijama, ali bi moglo poslužiti kao koristan putokaz kliničkoj praksi. Moguće je da bi se pojedincima sa visokom anksioznošću i (ili) izbegavanjem u bliskim odnosima moglo pomoći u kontekstu kratkoročnih intervencija. Kliničari bi mogli pomoći ovim osobama da prepoznaju na koji je način njihov odnos sa figurama vezanosti povezan sa doživljajem nemogućnosti da se povežu sa drugima.

Literatura

- Bandura, A. (1995). *Self-efficacy in changing societies*. New York: Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American psychologist*, 37 (2), 122-147

- Bartholomew K(1990). Avoidance of Intimacy: An Attachment Perspective, *Journal of Social and Personal Relationship*. 7(2), 147-178
- Bartholomew, K.& Horowitz, L. M. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four-category model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61, 226-244.
- Bilgin, M. i Akkapulu, E. (2007). Some variables predicting social self-efficacy expectation. *Social behavior and personality*, 35 (6), 777-788
- Brennan, K.A., Clark, C L & Shaver, P.R. (1998) Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview, *Attachment theory in close relationships* (pp.46-47). New York : Guilford press
- Bretherton , I., &Munholland, K. A. (1999). Internal working models in attachment relationships., *Handbook of attachment: Theory, research, and clinical applications* (pp. 89–111). New York: Guilford Press.
- Bowlby,J. (1973) *Attachment and loss: Vol. 2. Separation: Anxiety and anger*, New York : Basic Books
- Cowan, P. , Cohn, D., Cowan C.P; Pearson ,J.L.(1996). Parents' attachment histories and children's externalizing and internalizing behaviors: Exploring family systems models of linkage, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 64(1), 53-63.
- DiTommaso, E . , Brennen-McNulty, C.,Ross, L., & Burges,M. (2003) Attachment styles,social skills, and loneliness in young adults. *Personality and Individual Differences*, 35, 303-312.
- Feeney, J.A. (1999). Adult attachment, emotional control, and marital satisfaction. *Personal Relationships*, 6, 169-185.
- Gecas, V. (1989). The social psychology of self- efficacy .*AnnualReview of Sociology*, 15, 291-316
- Hedrih, V. i Pedović, I.(2009). Factor Structure Equivalence of Three Adult Attachment Inventories, 19. *Dani Ramira i Zorana Bujasa*, Odsek za psihologiju, Filozofski fakultet, Zagreb
- Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2005). Stability of attachment styles across students' romantic relationships, friendships and family relations. *Review of Psychology*, 12, 2, 115-123.
- Kamenov,Ž(2007).The role of attachment in adulthood: Is there a reason for pessimism or optimism?*15th Psychology Daysin Zadar*, Department of psychology, Faculty of philosophy , Zadar, *Book of Selected Proceedings*,. Str. 9-28.

- Kamenov, Ž. i Jelić, M. (2003). Validacija instrumenta za mjerenje privrženosti u različitim vrstama bliskih odnosa: Modifikacija Brennanova Inventara iskustva u bliskim vezama, *Suvremena psihologija*, 6, 71-73
- Lopez, F.G., & Brennan K.A. (2001). Dynamic processes underlying adult attachment organization: Toward an attachment theoretical perspective on healthy and effective self. *Journal of Counseling Psychology*, 47, 283-301.
- Mallinckrodt, B. & Wei, M. (2005) Attachment, social support and psychological distress, *Journal of Counseling Psychology*, 52(3), 358-367
- Polovina, N. (2005). Teorija osećajnog vezivanja – pregled istraživanja. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 37(2), 57-81.
- Polovina, N. (2005). Teorija osećajnog vezivanja - stare i nove postavke. *Zbornik Instituta za pedagoška istraživanja*, 37(1), 107-124.
- Simpson, J. A. (1990). Influence of attachment styles on romantic relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59, 971-980.
- Smith, H.M. & Betz, N.E. (2002). An Examination of Efficacy and Esteem Pathways to Depression in Young Adulthood, *Journal of Counseling Psychology*, 49 (4), 438-48
- Smith, H. M. i Betz, N. E. (2000). Development and validation of a Scale of Perceived Self – Efficacy. *Journal of Career Assessment*, 8 (3), 283-301
- Stefanović-Stanojević, T. (2004). Afektivno vezivanje odraslih i predikcija partnerskih odnosa. *Facta universitatis - series: Philosophy, Sociology and Psychology*, 3(1), 67-81.
- Stefanović-Stanojević, T. (2005). *Emocionalni razvoj ličnosti*. Niš, Prosveta
- Wei, M., Russel, D.W. i Zakalik, R.A. (2005) Adult attachment, Social Self-Efficacy, Self-disclosure, loneliness and subsequent depression for freshman college students: a longitudinal study, *Journal of Counseling Psychology*, 52(4), 602-614
- West, M. & A. Sheldon-Keller (1994): *Patterns of relating*. New York: The Guilford Press.

Ivana Pedović

ADULT ATTACHEMENT STYLES AND SOCIAL SELF-EFFICACY

Abstract

According to the theory of emotional attachment, specific emotional relationships are being established at an early age between a child and its parents. On the basis of the quality of these relationships the child creates the so-called internal working model (the image of itself as well as others) The working model persists throughout one's lifetime, partly shaping the quality of adult relationships. Social self-efficacy is a personal belief regarding how successful a person itself will be in performing a task associated with social situations and behaving in given situations. The goal of this study was to determine if, and in what way the attachment avoidance and the attachment anxiety in friendly, family and partner relationships are correlated with the perceived social self-efficacy, and also to determine whether there is statistically significant differences in perceived social self-efficacy regarding the friendly, family and partner adult attachment style. Attachment avoidance and attachment anxiety are operationalized by individuals score on subscales „avoidance“ and „anxiety“ of shortened, modified versions Brennan Close Relationships Inventory(1998): The questionnaires for assessment of adult attachment to friends, family and partner (Kamenov & Jelić 2003 validation on the Serbian sample Hedrih & Pedović, 2009). Social self-efficacy is operationalized by individuals score on Scale of Perceived Self – Efficacy – PSSE (Smith i Betz, 2000). The Spearman's coefficients of correlations were conducted and the results showed that there is low but statistically significant negative correlation between perceived social self efficacy and scores on the dimensions of attachment avoidance and anxiety, regarding the attachment to friends, family and partner. Results of Kruskal-Wallis's test showed that there is statistically significant difference between perceived social self-efficacy regarding the adult attachment style to friends, family and partner

Keywords: attachment avoidance, attachment anxiety, adult attachment style, social self-efficacy